

Gy 153.

ACTA REG. SCIENT. VNIVERSITATIS VNG.

ANNI MDCCCXCVII—XCVIII.

✧ FASCICVLVS II. ✧

A BUDAPESTI

KIRÁLYI MAGYAR TUDOMÁNY-EGYETEM

ALAPÍTÁSA BEFEJEZÉSÉNEK ÉS EGYÜTTAL ÚJJÁALKÍTÁSÁNAK

CXVIII. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

1898. ÉVI MÁJUS HÓ 13-ÁN TARTOTT

⇒ Ü N N E P E . ⇒

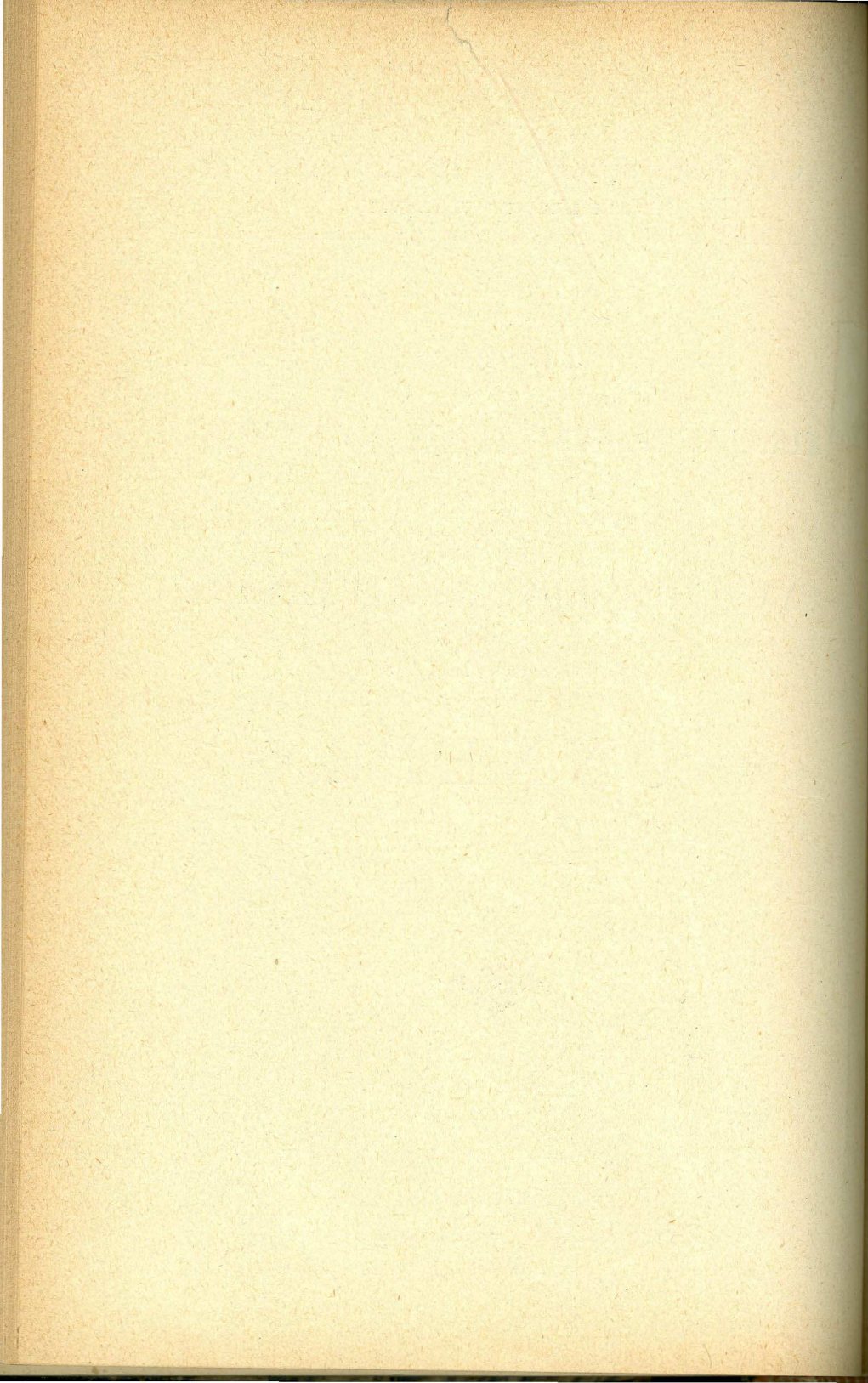

BUDAPEST,

NYOMATOTT A MAGYAR KIR. TUD.-EGYETEMI KÖNYVNYOMDÁBAN.

1898.

Gf 153.

AZ EGYETEM EMELKEDÉSÉNEK KÜLSŐ TÉNYEZŐI.

BESZÉD

MELYET

A BUDAPESTI KIRÁLYI MAGYAR TUDOMÁNY-EGYETEM

ALAPÍTÁSA BEFEJEZÉSÉNEK ÉS EGYÜTTAL ÚJJÁALKÍTÁSÁNAK

CXVIII. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

1898. ÉVI MÁJUS HÓ 13-ÁN

MONDOTT

Dr. HERCZEGH MIHÁLY

A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYOK DOCTORA, KÖZ- ÉS VÁLTÓÜGYVÉD, A POLGÁRI TÖRVÉNYKEZÉS NYILVÁNOS RENDES, A MAGYAR MAGÁNJOG JOGOSÍTOTT TANÁRA, AZ I. ÉS II. ALAPVIZSGÁLATI BIZOTTSÁG BELTAGJA, A JOGTUDOMÁNYI ÁLLAMVIZSGÁLAT ELNÖKE, A SZT. ISTVÁN-TÁRSULAT IGAZGATÓVÁLASZTMÁNYÁNAK TAGJA, AZ ORSZÁGOS NEMZETI SZÖVETSÉG IGAZGATÓSÁGÁNAK ÉS AZ ORSZÁGOS PÁZMÁNY-EGYESÜLETNEK ELNÖKE, A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARNAK KÉT IZBEN VOLT DECÁNJA, EZEN KIR. TUDOMÁNY-EGYETEMNEK EZIDEI RECTORA.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

A magyar királyi egyetem tanácsa már 1780-ban elhatározta, hogy ennek dicső emlékezetű királynénk *Mária Terézia* által történt újjáalakítását örökös hála jeléül évenként megünnepli. Ebbeli határozatát az egyetem 1784-ben is megerősítette. Dr. *Bene Ferencz* orvostanár rectorása alatt pedig 1810-ben az emlék-ünnep díszesebb megtartása iránt úgy intézkedett, hogy azon az egyetemi polgárok a magyar díszruhás ifjak által környezett egyetemi zászlóval, a tanári karok és az egyetemi tanács tagjai rendjeleikkel, már a kiknek esetleg ilyen rendjeleik vannak, a rector pedig és a karbeli decánok jogaraik és pedellusaikkal testületileg vegyenek részt. Az egyetem központi épületéből a résztvevő egyházi és világi vendégekkel az egyetem templomába vonuljanak a papnöveldek rectora által tartandó nagymisére és innen az egyetem nagy dísztermébe, a hol a trón mennyezete alatt az ország jelvényeinek másai mellett kegyeletes közszemlére kiteendők lesznek az egyetemnek 1780. évben kihirdetett kir. nagy kiváltságlevele s egyéb ünnepélyes okiratok, szám szerint heten, melyek az adományi jószágok szerzésére vonatkoznak.

Mindezek csak külsőségek, egyszerű alakszerűségek ugyan, de mégis nagyon szükségesek és fontosak arra, hogy egyetemünknek és egyes tanárainak külső tekin-

télye a nagyközönség szemében emelkedjék. — Azonban Mária Terézia még más tényezők által is iparkodott gyarapítani a tudomány-egyetem tekintélyét.

Először is áthelyezte azt 1777-ben Nagy-Szombatból az ország fővárosába a *budavári kir. lakba* és egyéb sok költséggel átalakított kir. épületekbe, gazdag könyvtárral, könyvnyomdával, természettudományi gyűjteményekkel, csillagdei észleldével, fűvészeti és gazdasági kertekkel bőven ellátta; a birodalom egyéb egyetemeitől *függetlennek* nyilvánította, minden szabadsalmakkal felruházta, *Szent István* első királyunk jobb kezének őrizetével is megbizta és az egyetemnek 1780 június 25-én történt újjáalapítási napját mintegy *országos ünneppé* avatta.

Azután neki adományozta a dunaföldvári, szegzárdi, pécsváradi és sellyei uradalmak messze terjedő birtokait, melyeket az investitura alkalmával az egyetem rectora személyesen vett át és az egyetemi tanács a helytartóság felügyelete alatt személyesen kezelt. Ezt a korszakot nevezi *Fehér György* az egyetem arany-korának s ennek visszaállítását sürgette már 1863-ban rectori elődöm dr. *Sauer Ignác*, midőn sajnálkozását fejezván ki a felett, hogy az egyetem autonómiája időről-időre csonkíttatott és hogy javainak kezelésére nézve az egyetem befolyása megsemmisítettett, — azt mondja, hogy épp ezen körülményben rejlik egyetemünk felvirágozásának főakadálya. Mert ki ismeri egyetemünk szükségleteit alaposabban, mint éppen az egyetemen működő tanárok és működő hivatalnokok; ki tudja jobban kijelölni a módokat a tudomány terjesztésére, tökélyesbítésére, mint a tudomány papjai, az egyetem tanárai és kinek fekszik inkább érdekében az egyetem jövedelmeit gyarapítani,

mint annak, kinek az egyetem emelése, biztosítása és felvirágzása legelső sorban képezi feladatát!

A mult századokból felidézett ezen külső tényezők mellett a magam részéről még azokat akarom felsorolni, melyek az *egyetem rectorának és tanárainak rangjára, az egyetem országgyűlési képviselőjére és az egyetemi ifjúság internatusára, a diákotthonra* vonatkoznak. Mind olyanok, a melyeknek esetleges megvalósítása szintén emelésére szolgálna egyetemünk tekintélyének.

Szükségesnek, hasznosnak és fontosnak tartom ezek ismertetését, már csak azon oknál fogva is, mert egyetemünk sorsa, felvirágozása: első sorban a tanárok önértetének, működésének, munkásságának és tudományos szellemének dolga. Bajaink és fogyatkozásaink orvoslásáról nekünk tanároknak kell legelső sorban gondoskodnunk. A hol a tanárok nem örködnék éber gondal a reájuk bízott tanintézet méltósága és fokozatos emelkedése felett, ott az visszafejlődik, vagy elenyészik.

Megjegyzem, hogy a következőkben egyéni véleményem foglaltatik és ezt a megjegyzést az esetleges félreértések, vagy félremagyarázások miatt teszem. Több mint 30 éves nyilvános működésem bizonyítja, hogy sohasem törekedtem rangok és címek elnyerése után. S ha eddig nem igényeltem, fiatalabb koromban: nincs az érdekemben most sem, tanári működésem alkonyán, midőn életpályám végéhez közeledem. Magam mellett nem fúttam a tárogatót, nem vertem a nagydobot soha. De az igazat éppen az igazság érdekében mindig ki mertem mondani — még akkor is, mikor, mint talán most is, előrelátható a megtámadtatás. Daczára annak, hogy azok, a miket a következőkben elmondandó vagyok, mind *történeti tények, törvényes igazságok*.

I.

A RECTOR RANGJA.

Valamint hajdan, úgy jelenleg is mindenütt az egyetemek képezik a tudományos mozgalmak gyújtópontjait.

Innen indulnak ki, áradoznak szét az új eszmék, új gondolatok, melyek — ha utóbb a közönség körében elfogadtatnak — közszokássá, az emberiség közérzetévé, közmeggyőződésévé válnak.

Éppen azért az egyetemek még ma is első rangú hatalmas tényezői, legerősebb várai: a józan haladás, felvilágosodás, egy szóval a cultura és civilisationnak.

Bizonyos nemével a büszke önérzetnek mondhatjuk, hogy egyetemek dolgában a mi hazánk is méltóan versenyzett Európa többi országaival. — Sőt hogy ezeket részben meg is előzte: bizonyítja a XII. században az Árpádok korában a *veszprémi* egyetem, mely a párisi egyetem mintájára alapíttatott; a *pécsi* magyar egyetem, melyet Nagy Lajos király még a bécsi egyetem keletkezése előtt 1360-ban alapított; a *Zsigmond* római császár és magyar király által Ó-Budán 1385-ben felállított *Sigismundea* nevű; továbbá a Vitéz János-féle *pozsonyi* s később azon egyetem, melyet dicső *Mátyás* királyunk az ország fővárosában Budán 1465-ben alapított. Mindezek hazánk egykori művelődési állapotára termékenyítő hatással voltak; de bizonyára még jótékonyabb és tartósabb eredménynyel működtek volna, ha a XVI., XVII. századbeli török uralom és országos viszályok azon egyetemeinket legszebb fejlődésükben el nem fojtják és hazánkat hosszabb időre el nem borítják a sötétség árnyaival.¹

Az egyetem kicsinyben maga az ország. Régebben

¹ Dr. Ábel Jenő: Egyetemeink a középkorban. Budapest, 1881.
— Vass József: Hazai és külföldi iskolázás az Árpádkorszak alatt. 1862.

egészen önálló külön status volt. Rectora messze kiterjedő hatalommal birt: korlátlan úr, igazságos bíró és tudós tanító egy személyben.

Éppen azért tudjuk, hogy *Mária Terézia* mily nagyra becsülte a Nagy-Szombatból átköltözködő egyetemet, midőn mint előbb említettük, 1777-ben budai várpalotájába fogadta ezt; úgy lévén meggyőződve, hogy *királyi lak* és *teljes maiestas* illeti meg azt az anyaintézetet, a hol a tudomány trónol és a mely a nemzet ifjúságának elitjéből nagy tudósokat, bölcs államférfiakat, lánglelkű papokat, önfeláldozó hazafiakat és olyan szellemóriásokat nevel, kiknek vállain emelkedett és emelkedhetik nagygyá hazánk és nemzetünk.

Éppen azért a külföldön, már csak az egyetem birtokánál fogva is, a többieknél előkelőbb rang illette meg azon városokat, melyekben ilyen főiskolák voltak. 1501-ben, midőn *Bazel* a svájcei szövetséghez járult, az ő előrangját azért ismerte el *Freiburg* és *Solothurn*, mert *Bazel* már akkor egyetem birtokában volt.

A milyen ősrégi eredetű az egyetem intézménye, éppen olyan régi a *rectori méltóság* is. Egyszerre született, együtt fejlődött az egyetemekkel. Még ma is középkori dicsfényben ragyog.

Magas társadalmi állásának tulajdonítható azon előkelőség, az a *külső fény*, mely főleg a külföldön az egyetemek rectorait díszesíti.

A többek között: a „*magnificus*” cím, mely Róbert Károly királyi rendelete folytán csak az ország nagyzászlós urait, a nádort, országbirót, horvátországi bánt és az erdélyi vajdát, utóbb fejedelmet illette meg.

Ennek a „*magnificus*” czímnek ma már csak az „*excellentiás*” és „*nagyméltóságú*” cím felelhet meg. Mert ma már azok a személyek és főurak, kik még

a mult században is, diplomaticus kifejezés szerint, „magnificus“ czímmel birtak, ma már mindnyájan „excellentiás“ czímet használnak.

Legyen itt megjegyezve, hogy a külföldi államokban csak a *hercegi* rangúak élhettek a „magnificus“ czímmel s ezzel is csak a XVI. századtól kezdve.

A Rector magnificus fényes méltóságának emelésére szolgál az ezüstsől való nagy *kormánypálczája*, ez is egyik kimagasló jelvénye a főuri hatalomnak és méltóságnak; a *bíborpalást*, az aranszövetű *epomis* (díszköpeny), mely II. József koráig a rectorok vállait fődte és az a nagyobb *csillagos aranyláncz*, melyet I. Ferencz császár és király 1819-ben adományozott a rectornak.

Arra nézve pedig, hogy különösen Mária Terézia királyné egyetemünk újjászervezése alkalmával 1770-ben minő *magas rangot* és *fényes testületi állást* kívánt a rectornak tulajdonítani, semmi sem lehet erősebb bizonyíték, mint az, hogy az egyetem főigazgatójává *gróf Fekete György*, kir. főudvarmestert és udvari alkancellárt nevezt ki és azon rendelethez (1773 junius 25-én 3109. sz. alatt), hogy az úrnapi körmenet alkalmával az egyetem rectora a szentségmennyezetnek jobb oldalán *első sorban* foglaljon helyet.

Ide járul, hogy még utóbb is olyan emberek állottak az egyetemi tanácsnak (regius senatus Universitatis) élén, mint *báró Patachich Ádám*, a nagynevű kalocsai érsek, vagy más országos méltóságok, mint *gróf Széchenyi Ferencz* (1802), *Ürményi József* országbíró (1807), *Petrovics József* (1811) septemvir, *gróf Cziráky Antal* (1830), *báró Mednyánszky Alajos* (1844), stb.¹

¹ *Pauler*: *Az egyetem története* I. f. 53 l. „Ita ut rector Universitatis primum locum a dextris illius occupet, qui supremus in Capitulo est.“ (Kovacsics: *Mercur*, II. évf. 135 l.)

A mi ellenben a *külföldi egyetemeket* illeti, kétségtelen tények vannak arra nézve, hogy császárok, pápák és királyok versengve iparkodtak az egyetemi rectorok állását minél magasabbra emelni és a rectort, mint az egyetem fejét, a legkiválóbb kitüntetésekben és díszjogokban részesíteni; csupán csak azért, hogy ily módon az ő személyében minél nagyobb mérvben kifejezésre juttassák hódolatukat, tiszteletüket a tudomány hatalma előtt, — úgy fogván fel a dolgot, hogy a tudományt becsülik meg akkor, mikor a rectort megbecsülik.

Így látjuk, hogy *Németországban* a rectorok a lovagrendek nagymestereivel egy színvonalra helyeztetek,¹ és különösen *Poroszországban* a berlini egyetemi rectorok hivataloskodásuk ideje alatt hercegi ranggal és jogokkal bírnak. Hasonló kitüntetések illetik *Szászországban* a lipcei egyetem rectorát is, a hol ő a II. rangosztályban áll, míg a rendes tanárok két osztálylyal hátrább, a IV. rangosztályba tartoznak. Németországban a rectorokat örökös pfalzgrafi ranggal ruházták fel Lajos bajor király, továbbá a német császárok közül I. Frigyes, IV. Károly, III. Frigyes, különösen pedig V. Károly 1530-ban, II. Miksa 1576, II. Ferdinand 1613, I. Lipót 1693, VI. Károly 1734, stb. A német császárok ezen méltóságon kívül még a következő *kiváltságos* jogokat engedélyezték a rectoroknak: császári közjegyzőket kirendelni, császári koszorus költőket avatni, címereket osztogatni, törvénytelen gyermekeket törvényesíteni, gyámot, gondnokot nevezni, becsületvesztés esetén a polgári becsületet helyreállítani, a gyermekek nagykorúsítását, örökbe fogadását

¹ Meissner : *Gesch. d. hohen Schulen*. III. 153 l.

végezni, a szolgasorsban levőket felszabadítani, kiskorúak fekvőségeinek örökvallását jóváhagyni, egyházak és községek részére visszahelyezéseket (in integrum) teljesíteni, stb.¹

A bécsi egyetem rectora a mult idők emlékei szerint az alsó-ausztriai *praelatusok* rendjének tagja, s mint ilyen a főpapok sorában nyert ülési és szavazati jogot.² *Kegyúri jogot* is gyakorol: az ő hatáskörébe tartozván három bécsi és három linczi kanonoki állás betöltése. Egy 1368 decz. 20-iki országfejedelmi rendelet „Durchlaucht“-nak nevezi és rangban a püspököknek is fölé helyezi a rectort; 1751-ig pedig egyházi ünnepélyeknél a fejedelem helyét pótolta és az úrnapi járdalatnál közvetlenül a szentséget követte.³

Francziaországban semmi sem bizonyítja jobban az egyetemi rectorok kitűnő rangi állását, mint *Fülöp Ágost* királynak 1200-dik évi azon intézkedése, mely a rectorokat sérthetlenségnek nyilvánította és a püspököknél, sőt a párisi egyetemen még a bibornokoknál, még a pápai nunciushoz is magasabb előkelőséggel ruházta fel.⁴

Ámbár pedig az újabb politikai és társadalmi átalakulások magának az egyetemi életnek is belső szervezetét sok tekintetben megváltoztatták: mind a mellett a rectori méltóság középkori külső fénye most sem változott meg. A kitüntetések, díszjogok és jelvényes szabadalmak, ezek a mindmegannyi visszaborongó reminiscentiái a rég elmúlt ősidőknek, még

¹ Kirchner: *Academ. Propedeutik.* 1842, 147 l. — Meiners: *Gesch. der Entstehung der hohen Schulen unseres Erdtheils.* Göttingen, 1802. II. k. 320 l.

² Kintz: *Geschichte der k. k. Universität in Wien.* I. 595, II. 610.

³ Kintz: *Gesch. d. k. Univers. in Wien.* I. 111.

⁴ Meiners: *Gesch. d. hohen Schulen.* III. 115.

ma is megvannak és pedig az európai civilisatio terén legelső helyen álló nemzetek és államok intézményeiben is.

Elannyira, hogy az egyetemi rectorságra való elválasztást nemcsak Német- és Franciaországban, de magában Angolországban is az állam és a társadalom legkimagaslóbb férfiai: koronás királyok, uralkodó fejedelmek, hercegi vérből származottak, lordok, ministerek előkelő kitüntetésnek tartják és önérzetes büszkeséggel hordozzák.¹

A sok közül csak például hozom fel az újabb időkből *II. Vilmost*, a jelenlegi német császárt, ki a berlini egyetem rectori méltóságát viseli, a melylyel már mint porosz trónörökös felruháztatott. A nem nagyon régen mult időkből idézem *János ausztriai főherceget*, ki az innsbrucki, azután a *hannoverai* uralkodó fejedelmet, ki a göttingai egyetem rectora volt. Felemlíthetem még a freiburgi egyetemre nézve *Károly ausztriai főherceget* 1796-ból, *b. Somarugát* osztrák közoktatási ministert 1849-ből a bécsi, a *szász-weimari* nagyherceget 1853-ból a jenai,² *Stanley* lordot 1869-ből a londoni egyetemre nézve.

A *hallei*, *helmstädti*, *erlangeni* és *göttingai* egyetemek fejedelmi alapítói a császári megerősítő levelekben maguknak tartották fenn a „rector magnificentissimus“ czímet, melylyel a porosz, bajor és hannoverai királyok maiglan is élnek.³

Mindezen történeti tényeket azért említettem hazánk és a külföldi államok életéből, hogy okadatol-

¹ *Meisners*, III. 152. *Kirchner*, *Du Boulay*: *De dignitate rectoris*, III. 574—76.

² *Akademische Monatsschrift*, 1853-ból. L. 450. 1.

³ *Kirchner*: *Akademische Propedeutik*, 1842. 172. 1.

jam, bebizonyítsam, hogy a budapesti tudomány-egyetem rectori méltóságát *fényesebb rang és magasabb cím illeti meg a mostaninál*. A mult idők hagyományaihoz képest olyan cím és olyan rang illeti meg a budapesti tudomány-egyetem rectorát, mint a kir. *Curiának*, vagy más *ehhez hasonló* magas közhatóságnak *vezetőjét*. És ha ezeknek illő helyük van a *főrendiházban*: úgy méltán kívánható, de sőt illenék is, hogy ugyanott hely adassék a budapesti tudomány-egyetem rectorának és prorectorának is.

Azért hangsúlyozom különösen a budapesti tudomány-egyetemet és ennek rectorát, mert ámbár utóbbi időben az egyetemi élet mélyebbre ható módosulásokat szenvedett: *tekintély* dolgában azonban nálunk is úgy áll, mint Ausztriában, Német- vagy Angolországban. Tekintély dolgában a százados történelmi multtal dicsekvő *budapesti* egyetemmel nem mérkőzhetik sem a kolozsvári, sem a zágrábi egyetem; valamint hogy a *londoni* újabb keletű egyetem is nagyon hátul marad fényben és dicsőségben a régi oxfordi és cambridgei egyetemek mögött, elannyira, hogy egy időben nem is említik őket.

Próbálná csak valaki a bécsi egyetemet egy rangba helyezni a gráci vagy a lebergivel, avagy a *berlini* egyetemet a németországi többi egyetemekkel. Azonnal kész volna a tiltakozás.¹ De minálunk Magyarországon senki sem ütközik meg azon, hogy míg a *műegyetem* rectora ez idő szerint méltóságos címmel bír: a tudományegyetem rectora ezzel a rang-

¹ *Pauler Tivadar: Egyetemünk rectorai és cancellárjai* (1856. évi Új magyar Múzeum). — *Kirchner: Akademische Propädeutik*. Leipzig, 1842. 166 l. — *Pauler Tivadar: A budapesti tudományegyetem története*. Budapestén, 1885.

gal nincsen felruházva. A mi a nagyközönség szemében úgy tűntetheti fel a dolgot, mintha rangi elsőbbségre nézve a tudományegyetem a műegyetem mögött állana.

II.

A TANÁROK RANGJA.

A mi pedig az egyetemi tanárokat illeti: éppen 112 éve mult, hogy a tanács ezen *rangi kérdést* fölvetette; mert már 1785 aug. 2-án 307. sz. a. indítványozza a tanács az egyetem *egyházi* tanárai számára a gyűrű, a vörös-öv engedélyezését és a kanonoki rangot, a *világiakra* nézve pedig az akkor kiváló előkelőséget jelző kir. tanácsosi méltóságot. Ez volt az *első* mozgalom az egyetemi tanárok rangemelésére nézve.

Ez az indítvány 10 év mulva, 1796-ban megismételtetett *Stipcsics Nándor* rector és az *orvosi kar* által. De akkor a tanács jul. 29-én 248. sz. a. azt határozta, hogy e tárgyban egyelőre a további lépések felfüggesztessenek addig, míg a küszöbön levő *új tanulmányi rendtartás* tárgyalás alá nem kerül. *Ez volt a második kísérlet.*

Én tehát rectori elődöm és az egyetemi tanácsnak 100 év előtti lelkes, buzgó és dicsőséges törekvéseik, példáik és kimagasló erényeik által ösztönözve, újra fel akarom venni, tovább akarom folytatni a több mint 100 év óta felfüggesztett tárgyalásokat. Mert az idők jelenségei most még jobban bizonyítják, mint valaha, hogy az egyetemi tanárok rangi állapota éppenséggel nem felel meg ma már azon *legmagasabb*

fokozatnak, melyet az egyetem az ő négy karával és tanácsával úgy a tudomány fejlesztése, mint a közoktatás terén elfoglal.

Általános szabály, hogy a *közhivatali rangfokozatok a fizetési fokozatokkal állanak szoros összefüggésben*. Ezen általános szabály a mult időkben mindig alkalmazásba vétetett az egyetemi tanárookra nézve is. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy az egyetemi tanárok fizetése és tiszti rangja között a mult időkben is mindenkor megvolt a kellő arány.

Ezt tapasztaljuk különösen 1871-ben, midőn a magyar *törvényhozás* az egyetemi tanárok fizetésének felemelését elhatározta, — belátván, hogy az egyetemi oktatásnak és az ezzel kapcsolatban művelendő tudománynak érdeke az egyetemi tanárok fizetésének is korszerű javítását igényli.

A mint ez a felemelés 2500 frt *alapfizetéssel* dr. *Pauler Tivadar* vallás- és közoktatásügyi minister által egy 1872 november 5-én 5082. sz. rendeletben az egyetemmel közöltetett: az egyetemi tanács *Hoffmann Pál* jogkari decán indítványára 1872 május 4-én 1142. sz. alatt teljes tanácsülésében elhatározta, hogy folyamodni fog a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministeriumhoz a rangfokozatnak a felemelt fizetéshez arányzott megállapítása iránt. *Ez volt a harmadik mozgalom a rangemelés iránt*. És sem akkor, sem a mult századbeli két alkalommal nem ütközött meg rajta senki. Sőt nagyon természetesnek tartotta mindenki.

E folyamodvány 1872 május havában fel is küldetett, a hol az egyetemi tanács kérelmének méltányos és jogos voltát a felsőbb intéző körök is tekintetbe vevén, azt elfogadták, teljesítették és az egyetemi tanárokat dr. *Pauler Tivadar* vallás- és közoktatásügyi

m. kir. minister indítványára oly rangba helyezték, mely 2500 frt alapfizetéssel a VI. fizetési osztálynak felelt meg.

Utóbb azonban az 1890 július 6-án 1614. sz. alatti királyi rendelettel és az országgyűlésnek is hozzájárulásával az egyetemi tanárok illetménye ujolag rendeztetett és pedig *az államnak legkisebb megterhelhetése nélkül 3000 frt alapfizetéssel*, mely a negyedik korpótlékkal már 4200 frtra emelkedik és őket tényleg az V. fizetési osztályba helyezi a ministeri tanácsosok közé.

Kézzel fogható, hogy ezen felemelt fizetésnek a mai VI. közhivatali rangfokozat már nem felel meg többé. *Ennek már 1890-ben változást kellett volna szenvednie oly értelemben, hogy az egyetemi tanárok az V. fizetési osztályba, illetve az ennek megfelelő rangba tétetnek át.*

És ezt már akkor, vagy azóta annál is inkább meg lehetett volna tenni, mert az államtisztviselők illetményeinek szabályozása és rangfokozatáról szóló 1893:IV. t.-cz. 21. §-a c) pontja az egyetemi tanárookra nézve világosan fentartja a *kivételes intézkedéseket*. Már akkor meg kellett volna ezt tenni, éppen úgy, mint Hoffmann Pál indítványára az egyetemi tanács támogatása mellett *Pauler* megtette 1872-ben az alapfizetés felemelése alkalmával.

Jogos, méltányos és igazságos tehát, hogy a mi 1890-ben még meg nem történt, a változott fizetési viszonyok szerint előbb vagy utóbb változás alá jusson s azokkal összhangzásba hozassék az egyetemi tanárok fizetési osztályzata, illetve rangfokozata is.

Bölcsen tudja és látja ezt át a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr ő excellentiája is, a

ki már eddigelé is *több ízben* bizonyította be, hogy mily fontos tényezőnek tartja ő az egyetemet a tudomány, a nemzeti előhaladás és felvilágosodás szolgálatában.

Kétségtelen tényekkel bizonyította, hogy ő mindenkor kész elismerni, jutalomban részesíteni azokat a kiválóbb érdemeket, melyeket az egyetemi tanár a közoktatás és a tudomány terén szerzett.

Figyelmet érdemel, hogy már a mult században egy 1784 május 23-án 7872. sz. királyi udvari rendelet szerint a tanárok buzdításául, több évi sikeres tanítás után, az egyháziaknak *kanonoki* javadalmak, a világiaknak pedig fizetések felemelése, megfelelő kitüntetések vagy más előmozdítások, nevezetesen jutalomdíjak helyeztetek kilátásba.

Szokássá vált *ujabb időben* az ilyen jutalmazó elismerést a *ministeri tanácsosi cím* alakjában juttatni kifejezésre. És ezt mindannyiszor örömdetesesen vette tudomásul az egyetemnek úgy a négy kara, mint tanácsa nemkülönben.

Azonban bármily nemes szándék vezesse is egyébiránt a minister ő excellentiáját ezen kitüntetések alkalmával, *teljesen* megfelelőnek az egészen mégsem mondható:

mert a „*ministeri tanácsos*“ elnevezés olyan érdemekre utal, melyek merőben különböznek azoktól, minőket az egyetemi tanári pálya megkíván; — továbbá,

mert elhomályosítja általános és önálló felfogását, értelmét, értékét annak az életfoglalkozásnak, melyet az egyetemi tanár az államban és társadalomban elfoglal; — azután,

mert háttérbe szorítván az egyetemi tanár előkelő

hivatását, azon gondolatot ébreszti fel, mintha az egyetemi tanári állásnak *önmagában véve* nem volna meg a kellő súlya; tehát mintha ezt csak úgy lehetne pótolni és fokozni a köztiszteletben, közbecsülésben, ha egy más hivatal fényéből, ragyogásából kéretnék az kölcsön az ő részére; — végre,

mert az egyetemi tanárság a *legmagasabb fokozat* lévén a tudomány és közoktatás terén, arra nézve, a ki ezen legmagasabb fokozatra már felemelkedett, a dolog természetéhez képest csak olyan cím, csak olyan kitüntetés lehet illő és minden tekintetben megfelelő, a mely fajsúlyát, becsértékét vagy fényét nem más hivatás köréből kapja, hanem önmagában bírja önerejéből származtatja.

A közoktatásügyi miniszternek éppen úgy, mint a társadalomnak is határozott szándoka bizonyos formát találni az egyetemi tanároknak általában, különösen pedig azoknak *rangemelésére* nézve, kik az 1890 július 6-án 1614. sz. a. kelt királyi rendelet értelmében már *4200 frt rendes fizetést* élveznek és már közhivatali pályájuk delelőjén, vagy alkonyán járnak és hosszas hü és hasznos szolgálatokat tettek úgy az államnak, mint a társadalomnak.

Ezen rangemelésnek nem lehet kifogástalanabb formát adni, mint azt, mely az 1893:IV. t.-cikkben általában, különösen pedig ennek 27. §-ában foglaltatik: mely szerint azok az államtisztviselők, kiknek a fizetése évenként 4000 frt, az ötödik rang-, illetve fizetési osztályba tartoznak.

A fizetés magassága *tényleg* az ötödik osztályba helyezi azon egyetemi tanárokat, melyre már csak a *felsőbb* intézkedés, illetve szentesítés szükségeltetik.

Ez a megállapítás azonban nem zárná ki azt,

hogy az egyetemi tanárok közül a *legkiválóbbak* még kivételesen és különösen legfelsőbb elismerésben részesíttessenek, megszűnt egyetemi tiszti méltóságok adományozásával, vaskorona- vagy Ferencz József-renddel, vagy főrendiházi tagsággal is kitüntettessenek.

Ilyen egyetemi tiszti méltóság, mely megszűnt, a hittani karbeliek számára az *egyetem cancellárja*, mely püspöki vagy más egyházi magasabb javadalommal volt rendszerint összekötve és József császár rendeletéből 1784-ben eltörölve; vagy az *egyetem elnöke*, felállítva 1802-ben s erre az állásra kinevezve *gróf Széchenyi Ferencz* főkamarászmester, utóbb *gróf Cziráky Antal*, ki 10 évig viselte e méltóságot, és legutóbb 1844-ben báró *Mednyánszky Alajos*.

Megemlítem végül, hogy jó hatással járna ez, nagy meglegedésére, nagy megnyugtatóására szolgálna ez a vidéki *jogakadémiáknak* és *lyceumoknak* is. Mert az itt működő tanárokat az 1891: XVII. t.-cz. *hasonszerűsége* szerint fontos közszolgálati érdekekből, eddigi *helyük és szolgálati minőségük meghagyásával* egyetemi rendes tanári czímmel és jelleggel lehetne kinevezni, illetve előléptetni.

III.

AZ EGYETEM ORSZÁGGYÜLÉSI KÉPVISELETE.

Szálló igévé vált, hogy a tudomány hatalom. Hatalom az államban, hatalom a társadalomban. Legnagyobb hatalom, mert hatalmának legfőbb forrását önmagában birja, önerejéből származtatja. Működése sikerrel, diadallal jár. Kell, hogy ezzel járjon, mert önálló, független; lekötelezve senkinek sincs; senkinek

másnak, csak azon elődöknek, kik életpályájukon értelmi nyomokat, észbeli örökséget, szellemi vagyont hagytak hátra.

Semmi sincs, a mi a haladást és felvilágosodást inkább fejleszse, jobban biztosítsa, mint a tudomány, mely a szenvedélyeket helyes irányba tereli, a köz-erkölcsiséget öregbíti, az egykorúakat egymással, az elhunytakat a születendőkkal s egyáltalán a nemzet tagjait, *nyelvre* és *vallásra* való tekintet nélkül, szorosabban összefüzi — az értelmi fejlődés átvétele, továbbadása, fejlesztése és kibővítése által.

A tudománynak, ennek az ellenállhatatlanul győző hatalomnak még ma is legfontosabb, legáldásosabb tényezői: az *egyetemek*. Valamint hajdan, úgy mostanában is gyúpontját képezik a tudományos mozgalmaknak. Innen van, hogy az egyetemek száma és minősége a külfölddel szemben nagy nyomatékkal bir minden ország hangadó és iránymutató szereplésére nézve.

Nem ok nélkül való tehát egyetemünk azon törekvése, hogy ő az országgyűlésen képviselve legyen és ott ülési és szavazati joggal ruháztassék fel.

Nem is új dolog ezen óhajtása a budapesti tudomány-egyetemnek. Már 1790. évi márczius havában Markovics Mátyás rector indítványozta az egyetemnek országgyűlési meghívását. Indítványa azon jogcímre alapíttatott, hogy a jezsuita-rend az általa birtokolt turóczi, bozóki, földvári és pécsváradi apátságok és prépostságok révén már 1715 óta *országgyűlési ülési és szavazati joggal* birt. Mivel pedig ezen birtokok Mária Terézia királyné 1780 márczius 25-iki adománylevele folytán a budapesti tudomány-egyetemre szálltak: ez a törvényhozási jog most már mint jogutódot az egyetemet is megilleti.

A rector ez indítványa a kir. udvari cancelláriához és helytartótanácsához is felterjesztetett; pártolására pedig gróf Pálffy Károly udvari cancellár és ország-bíró, mint a tanulmányi ügyek akkori védője (studiorum protector) kéretett fel.

A helytartótanács azonban 1790 márczius 19-én 9314. sz. a. kelt intézvényével az egyetem eme kíváncsiát a törvényhozás hatáskörébe tartozónak jelentette ki.

Ezek után a tanács Markovics rectort és Nittrayt, a jogi kar seniorát bizta meg azzal, hogy a magyar nyelven is megszerkesztett emlékiratot az országbírónak és Ürményi személynöknek átadják; a ki azonban előbb egyes pontok megváltoztatását és annak a felavatási oklevél megállapítása után leendő bemutatását hozta javaslatba.¹

Mivel pedig az országgyűlés időközben Pozsonyba helyeztetett, a memorandum benyújtása abban maradt és elintézése az 1791: LXI. t.-cz. által kiküldött *ország választmányhoz* utasítottatott, mely azt javasolta, hogy az egyetem a rendek táblájánál egy követ által képviseltessék s ennek helyét a káptalanok és szabad kerületek asztalánál a túrmezei gróf és a jászkun kerületek követei közt jelölte ki.²

Azonban ezen indítványa az országos választmánynak a bekövetkezett francia háboruk miatt nem kerülhetett országgyűlési tárgyalás alá. Éppen azért

¹ Egyetemi jegyzőkönyv 1790. évi június 13-áról 210-ik szám alatt.

² *Opus Exc. Deput. regnic. elaboratum.* Posonii, 1826. I. 63, 65. 72. Az országgyűlés rendezésének kidolgozásával megbízott hétszemély-nök, ócsai Balogh Péter az egyetemet két követ küldésére feljogosítandónak véleményezte. — *L. Pauler*: A m. kir. tud.-egyetem története. III. f. 208 l.

az egyetem 1811-ben újra megismételte említett indítványát, azzal toldván meg ezt, hogy az 1780. évi nagy kiváltságlevelét s az ebben foglalt jogok és jószágok elidegeníthetlenségét becikkelyeztetni kérelmezte; arra hivatkozván, hogy a sokkal csekélyebb fontosságú alapítványok is a törvény oltalmát élvezik.¹ Megemlítendő itt, hogy ugyancsak ekkor készített javaslatot az egyetem a *magyar tudóstársaság* felállítása iránt is, de a mely szintén nem nyert felsőbb támogatást és jóváhagyást.²

Később 1825-ben Aradvármegye intézett e tárgyban feliratot az országgyűléshez.³ Míg legutóbb 1836-ban gróf Cziráky János, mint az egyetem elnöke volt az, a ki javasolta, hogy az egyetem, mint a tudományos érdekek képviselője, országgyűlési ülésben és szavazatban részesíttessék s kiváltságos helyzete törvényesíttessék. Ez a javaslat az országos választmány elé terjesztetvén, ez által is jóváhagyó helyesléssel fogadtatott,⁴ épp úgy, mint ez már egyszer 1791-ben történt.

Ezek szerint már csaknem 110 éve mult annak, midőn az egyetem II. Rudolf és II. Ferdinánd királyok intézkedései értelmében a szükséges lépéseket megtette arra nézve, hogy az országgyűlésen illő hely és szavazat biztosíttassék neki, mint olyan nemes testületnek (sicut una nobilis persona), a mely az 1715: LXXIII. törvényezikk és Mária Terézia 1769. és 1780. évi adománylevelei alapján prépostságok és apátságokkal, teljes autonómiával, polgári és bűnvádi joghatósággal ruházott fel.

¹ 1811. évi 307. egyetemi ügyszám.

² Egyetemi iratok: 1807. évi 285., 461. 1808. évi 343. ügyszám.

³ Az 1836. országgyűlés irományai. II. k. 97.

⁴ Pauler: Adalékok a hazai jogt. történetéhez. Budapest, 1878.

Én, mint az egyetem rectora, nem tudom milyen sikerrel, de épp oly lelkesedéssel veszem most kezembe 110 esztendő leforgása után egyetemünk e nagyfontosságú kérdését, mint ezt hálás emlékezetre méltó rectori elődöm, Markovics Mátyás tette. Tudatában lévén annak, hogy a mi akkor jogos, méltányos és igazságos volt, most is *becsületére, hasznára és díszeire válnék a mi hazánknak, nemzetünknek, az ország fiatalságának és a tudománynak.*

Más külföldi államokban az állam közjává, hasznát, a tudósok és a tudományok tiszteletét, nagyrabecsülését, előmozdítását találják fel abban, ha egyetemeiknek a törvényhozótestületben képviselőket engednek.

Ezt látjuk első sorban Angolország *oxfordi* és *cambridgei*, *dublini* és az 1825-ben alapított *londoni* egyetemeinél, melyek két-két követ által vannak képviselve a parlamentben. Az *edinburgi* és *st.-andrewsi* ketten küldenek egy képviselőt, a *glasgowi* és *aberdeeni* hasonlóképen ketten egyet. Választók a tanárokon kívül az egyetem graduáltai, azaz doctorai, magisterei összesen mintegy 30.000-en.

Ezt tapasztaljuk *Poroszországban* is, hol a berlini, göttingai, marburgi, kielii és königsbergi egyetemeknél a tanácsot illeti a kijelölési jog, mely a rendes tanárok közül präsental a királynak tagokat a felsőházba, hová azután az ajánlott tagok élethossziglan neveztetnek ki.

Szászországban a lipcsei egyetem rendes és rendkívüli tanárai gyakorolják a választási jogot s a rendes tanárok közül küldenek egy képviselőt a felsőházba.

Württembergben a tübingi egyetem cancellárja, a *hesseni* nagyhercegségben pedig a giesseni egyetem cancellárja hivatalból tagjai a felsőháznak. A *badeni*

nagyhercezségben a heidelbergi és freiburgi egyetemek rendes tanárai választanak egy-egy képviselőt a felsőházba.

Spanyolországban az egyetemek rendes tanárai egy-egy képviselőt rendelnek ki maguk közül a törvényhozótestületbe.

Míg ellenben *Romániában* a bukaresti és jassi egyetemek tanárai 8 évi tartamra választanak egy-egy tagot a senátusba.

A mi végre *Ausztriát* illeti: az egyetemek rectorai hivataluknál fogva tagjai a Landtagoknak. Így volt ez az 1790 október 4-én történt legfelsőbb császári határozat szerint az ausztriai egyetemekre vonatkozólag már előbb is; kimondatván, hogy a bécsi egyetem rectora a tartománygyűlésen a főpapok között foglaljon helyet. Lipót császár ez intézkedése a prágai egyetemen 1845-ben, a lebergin pedig 1820-ban vétetett fogamatba.¹

Éppen nem volna tehát indokolatlan, ha a történeti előzmények alapján a budapesti tudományegyetem tanácsa azon kérelemmel fordulna az országgyűléshez, hogy: tekintettel a budapesti egyetem nagyterjedelmű birtokaira; tekintettel a külföldi egyetemek követésre méltó példáira; tekintettel továbbá a tudósok és tudományok megbecsülésére és nagy jelentőségére az ország közállapotainak előmozdítását és felvirágozását illetőleg; tekintettel végre, a mint ezt már az 1790. évi emlékirat is mondja, hogy „a tanügyi kérdések országos elintézése alkalmával az egyetemnek követségben küldendő férfiai, a kik életüknek nagyobb részét az

¹ Knik: Gesch. der k. k. Univ. Wien. Wien, I. 595, II. 610. — Tomek: Gesch. der Prager Univ., 344. — Herbst: Juridische Doctorencolleg in Prag. Prag, 1862.

ifjuság nevelésében és a tudományok előmozdításában töltöttek, — nem kevés haszonnal szólhassanak, voksolhassanak“ : ismétlem, hogy nem volna indokolatlan, ha az országgyűlés törvényhozás útján beleegyeznék abba, hogy a budapesti tudomány-egyetem *két képviselő* által, a rector és prorector személyében a főrendiházban ülési és szavazati joggal ruháztatnék fel. — Mert ugyancsak az 1790. évi emlékirat szerint „a tudományoknak nem kis csorbulására és hátramaradására lenne, ha a Fel-séges Haza maga és az ország dolgainak elintézésére összegyűlve, a tudományoknak ezen kérésünkkel egyező megbecsülésében is magát kegyesnek nem mutatná.¹

Az a körülmény pedig, hogy az egyetem rectora és prorectorának személye évenként változás alá esik, nehézséget vagy akadályt éppen nem képezhet. Mert az egyetem, mint *jogi személy* s *erkölcsi testület* állandó jelleggel bir s állandók azok a *hittani, jog- és államtudományi, orvosi és bölcséleti* tudományok is, melyek a rector és prorector által évenként váltakozólag képviseltetnek s a mely tudományok első rendű és szakismerő férfiai, illetve ezek véleménye a mi országgyűlésünknek sem lehetnének hátrányára.

IV.

EGYETEMI INTERNATUS.

Hazánk fővárosában az egyetemi polgárok között igen nagy számban vannak azok a szomorú és szenvedő alakok, a kik elzülленek, féltudósok maradnak, proletárok, a társadalom legveszedelmesebb elemei lesznek, ha idejekorán nem segítettnek.

¹ Pauler: Egyetem története. III. f. 523 l.

Olyan tény ez, olyan megdöbbentő valóság, melyet első sorban a nagybirtokosnak, a milliomosnak, a virilistának, általában a vagyonos osztálynak kell tudomásul venni. Ezek részéről a segélynyújtás nem egyszerű jó cselekedet csupán, hanem szigorú kötelesség, a mely elől el nem zárkozhatnak.

Hazánk érdeke, nemzetünk java és a felebaráti szeretet kívánja, hogy érdeklődjünk, bajlódjunk, gondoskodjunk a jövő nemzedék nyomoráról, enyhítve, oszlatva és a szenvedők könyeit letörölve az irgalmasság testi cselekedetei által.

Az intelligens ifjuság nyomora egyiránt veszedelmes vallásra, erkölcsre, hazára, nemzetre és társadalomra.

Nekünk igen sok tanult emberre van szükségünk. A kellő szám a gazdagokból úgy sem telik ki. A szégyenyeket kell tehát istápolnunk, elősegítenünk. Ezeket az éhező egyetemi polgárokat kell gyámolítanunk, kik egytől-egyig a munkából élő erős nép fiaiból emelkedtek föl az alma mater magaslatára — izzasztó fáradság, vasszorgalom, viradtig tartó tanulás és ernyedetlen kitartás által.

Hazánk és nemzetünk legizmosabb, legkipróbáltabb, legmegedzettebb ifju sarjadékait, legmunkabíróbb fiatalságát, az állam leghatalmasabb őseréjét semmisítjük meg: ha akkor hagyjuk őket magukra, és akkor engedjük elzúlleni, elpusztulni őket, mikor már oly közel vannak a célhoz, oly közel vannak az önálló életfentartáshoz, az önálló életpálya megalapításához.

Ezt nem engedheti meg egy olyan társadalom, melynek szive dobogni, lelke lángolni tud még az idealizmusért. De nem engedheti meg a kormány sem, melynek annyi szüksége van minden hű fiának buzgó tevékenységére.

Igaz, hogy mai napság sokan tódulnak a tudós pályákra. Ámde ezt már nem itt az egyetemen kell megakadályozni, hanem a gimnáziumban.

A ki már itt van a tudós pályán, az egyetemen: azt már nem lehet innen kiszorítani; ennek módot kell adni arra, hogy tanulhasson, mert ennek a tanulás éppen olyan életszükséglet, mint víz a halnak, vagy mint a levegő a madárnak. Ha ezt elvonjuk tőle, elvonjuk tőle az életet is.

A külföldi egyetemeken roppant alapítványokkal segítik elő a tanuló ifjúság megélhetését s előhaladását tanulmányaikban. Ott nem hagyják elveszni; örülnek, ha támogathatják a tehetségeket. Büszkén mutatnak később azon tudósokra, kiket fölneveltek s kik nemcsak maguknak, hanem azon főiskoláknak is nevet, dicsőséget szereztek, a hol tanultak és olyan szolgálatokat tettek nemzetüknek, mely nélkül ma talán egy századdal hátrább állanának.

Roppant a száma azon fényes neveknek, kik nem a palotákból emelkedtek ki. Mert a tehetség, a lángész nincs vagyonhoz, vagy születéshez kötve.

Vegyük csak sorba nemzeti fejlődésünk különböző ágait. A legelsőik között akárhányszor találunk olyanokat, kik nem hivatkozhatnak híres ősapákra; szegényebb szülőktől származtak és mégis vezérszerpet játszottak.

A ministerek közül ott találjuk Kossuth Lajost, Trefort, Paulert, Horváth Boldizsárt, Baross Gábort, Szilágyi Dezsőt, *Wlassics Gyulát*, Wekerlét, Lukácsot. Az egyházban Simort, Vaszary Kolost, Haynaldot, Samassát, Schlauchot, Székácsot. — Az irodalomban Vörösmartyt, Petőfit, Katonát, Szigligetit, Aranyt, Tompát, Jókait. A tudományban Hunfalvyt, Csengerit,

Vámbéryt, Szabó Józsefet, Toldi Ferenczet, Czuczort. — Liszt, Erkel megteremtették a magyar zenét; Markó, Lotz, Benczur, Munkácsy a magyar festészetet. Ybl építőmestere lett Budapestnek, stb.

Így lehetne folytatni íveken keresztül névsorát azon országghírű embereknek, kik úttörők voltak és nevüknek fényt szülőiktől nem kölcsönöztek.

Hagyjuk azonban most ezt abba, térjünk a dologra, áldozzon minden természeti személy és erkölcsi testület a haza oltárára, az egyetem nyomorgó szegényei számára.

Több módja van ennek. Ezek közé tartozik első sorban az országos egyetemi *internatus* vagyis a *diákotthon*. Egy nagy középület volna ez, olyan mint a Ludovica akadémia, — földszint a diákasztal (mensa academica), az olvasó-kör és a segélyegyletek irodái; az első, a második és harmadik, esetleg a negyedik emeleten a tanuló- és hálósobák, mindenik két-két fü számára berendezve. Igaz, hogy ehhez milliók kellenének. De a Ludovica akadémiához is milliók kellettek, mégis létrehozta egy országos lelkesedés.

Nincs hatalmasabb tőkeforrás, mint ez az országos lelkesedés. Megyék és városok, kisebb és nagyobb birtokosok, főpapok, gyárak, pénzintézetek, klubok, kaszinók versenyezhetnének az alapítványok megtételében, melyeknek csak évi kamatjait kellene kifizetni, a tőkét nem.

A másik mód: az általános *egyetemi segélyalap*. Ez alapítvány lenne a tudomány- és műegyetemi szegény tanulók számára. Első alapítója a mi legkegyelmesebb jó királyunk a rendelkezésemre bízott 500 frttal. A többit úgy lehetne összehozni, hogy ha a főváros, a megyék és törvényhatósági joggal bíró városok, továbbá a főispánok, alispánok, polgármesterek, főorvosok és az

úgynevezett virilisták évnegyedenként 5—10 forintra köteleznék magukat. S e végből az alispánok és polgármesterek gyűjtő-íveket bocsátanának ki. Mi volna egy-egy virilistának évnegyedenként 5—10 frt. Ha az egész országból csak ezer virilista áldozna egyenkint 10 frtot évnegyedenként: már 40.000 frt jönne össze csak a virilistáktól ezer után. És ez már szép segítség lenne.

A harmadik mód egy *daloskör* főuri és más előkelő családok egyetemi tanulógyermekeiből alakítva. Saját költségén beutazná az országot. A nagyobb városokban és megyei központokon hangversenyeket adna. Ilyen daloskör Skót- és Norvégországban négy millió koronát gyűjtött össze az ottani diák-internatus javára és azt tényleg meg is alapította.

Ilyen idea lehetne végre egy *sorsjáték* is, melyet a m. kir. pénzügyminister bizonyosan engedélyezne az egyetemi internatus javára. Keresni kellene egy pénzes vállalkozót, ki a sorsjátékot rendezze. Vállalkozó bizonyosan akadna, ki ha kétszázezer egy koronás sorsjegyet 100.000 frt értékben kibocsátana: a siker biztos lenne, a sorsjegyek mind elkelnének. Mert nem hiszem, hogy akadna széles e hazában olyan gazdag vagy szegény hazafi, ki szívesen ne áldozna egy koronát az egyetemi ifjuság érdekében a haza oltárára.

Erősen hiszem, hogy az internatus palotájának fölépítésére már ezen most jelzett háromféle szerzési mód is szép összeget hozna össze; összehozna legalább is 200.000 frtot. Ha ehhez hozzáadnók a vallás- és közoktatási m. kir. *minister beleegyezésével* a Mensa-Academiának már is begyűlt mintegy 100.000 frtját, a tudományegyetem és műegyetemen fennálló különféle segélyegyleteknek több mint 200.000 frtra rúgó segélyalapjait: már együtt lenne az 500.000 frt. Olyan összeg,

melylyel biztonsággal lehetne hozzákezdeni egy olyan négyemeletes *internatus* építéséhez, a hol 350—400 szoba volna berendezhető 700—800 szegény egyetemi ifju benlakására, teljes ellátására.

A mint az 500.000 frt együtt lenne, a főpolgármesternek már is megígért támogatása mellett nem volna nehéz alkalmas téren egy megfelelő helyet *ingyen* kieszközölni a székes-főváros közgyűlésétől, a mely a két egyetemnek több mint 7000-re menő ifjúságától fogyasztás révén különben is annyi jövedelemben részesül, — nem volna nehéz ingyen kieszközölni mintegy vizsonzolgáltatásképen ezen jövedelmekért. Ha pedig már a telek is meg volna, az így együtt levő tőke már 600.000 frtot képviselne, melyre már könnyűszerrel lehetne kapni egy 500.000 frtos *építési kölcsönt*.

Igaz, mondhatná valaki, hogy így fölépülhetne az *étkezési, olvasóköri és irodai* helyiségekből és 400 *lakószobából* álló internatus. De miből szereztetnék be az *étkezési és ellátási alap*? Mert a benlakónak élni is kell ám. Erre pedig azon *segély- és ösztöndíjakat* lehetne felhasználni, melyeket ez idő szerint évenként a szorgalmas szegények közt kiosztani szoktak. Hiszen e célból a pénzügyi segélyalap egymaga 3,000.000 frt. Ide lehetne fordítani azt a 4000 frt évi segély is, melyet most felerészben az olvasókör, felerészben pedig a Mensa-Academica évenként lakbér fejében kap, és más hasonlókat.

Most a szegény egyetemi ifjak a különböző segélyegyletektől az istápolást legtöbbszörre *készpénzben* kapják, melyet tapasztalat szerint nem fordítanak mindig a rendeltetésszerű célra. Ha az internatus palotájában a lakást, eltartást, élelmezést, szórakozást és mindezt szabályszerűen berendezve *természetben* kapnák: soha

el nem költhetnék, szorult helyzetbe soha nem juthatnának s a szorgalmas előmenetelre, egy szóval a tanulásra sokkal több gondot fordíthatnának és az élet küzdelmeivel elfoglalva nem lévén, a vizsgálatokon is nagyobb készséget bizonyítanának.

A nemzet szive egybe van forrva egyetemével. Ide küldi a nemzet az ő szellemi kincseiből a legdrágább színaranyat. Innen kerül az megnemesítve és a nemzeti feladatokra teljesen alkalmassá téve az élet komoly munkaműhelyébe, hogy annak idején az ország szabadságjogainak törhetlen védelmére szolgáljon.

Kell tehát, hogy a nemzet mindent megtegyen ifjúságaért, mert az ifjúság sorsa szorosan összefügg hazánk felvirágozása és közszabadságának fejlődésével; szorosan összefügg azon sok fényes névvel, sok fényes tehetséggel, kiknek munkálkodásához az ország dicsősége fűződik.

Ha az egyetemi internatus eszméjét a nemzet komoly várákozása és lelkesedése ténynyé varázsolja: meg vagyok róla győződve, hogy egyetemünk falait évről-évre több és több kitűnő képzettségű fiatalság hagyja el. — És ez az évről-évre több és szellemi erőben megnövekedett fiatalság lesz majdan a tanári karnak legnagyobb büszkesége, az egyetemnek pedig olyan fényes dicsősége, mely a nemzet ragaszkodását iránta mindig melegebbé s várákozásainak betöltését mindig teljesebbé teszi.

Önök pedig, ifju barátaim, a kik az egyetem internatusának falai közül majdan kikerülni fognak, a fiatal kor eltűntével is, az élet komoly gondjai között is örömmel gondolnak vissza később azokra a verőfényes szép napokra, melyeket itt eltöltöttek. Abból a sikerből és dicsőségből, melyet majdan a komoly munka által maguknak és hazájuknak biztosan megszereznek

egy-egy ragyogó sugár vissza fog esni az internatusra is, arra az internátusra, hol barátságban és testvéri egyetértésben mosolygó örömmel végezték egyetemi pályafutásukat.

Ezt a derűs, kedves és boldogító visszaemlékezést nem fogja önöktől elvenni, de nem is veheti el soha semmiféle életviszontagság. Elmondhatják majdan a költővel:

„Bár örökre, búra hítt az élet,
Én megőrzöm mindörökre képed.
Fényes napja, tiszta kék egével,
Azt az időt hogy felejténém el?!“

